Moc, autorita :)

Moc patrí medzi základné sociologické pojmy a problematika moci v spoločnosti tvorí centrum záujmu sociológie. Moc totiž preniká všetkými oblasťami života spoločnosti, v každej z nich cítiť vplyv alebo prítomnosť mocenských vzťahov.

Moc je schopnosť jednotlivcov alebo skupín presadiť svoju vôľu pri riešení rôznych spoločenských záležitostí a to aj napriek odporu ostatných ľudí. Moc je teda schopnosť ľudí alebo sociálnych skupín uskutočňovať sociálne činnosti a ovplyvňovať sociálne procesy vo svoj prospech, to znamená uskutočňovať ich spôsobom, ktorý je pre nich výhodný. Presadzovanie vôle jednotlivcov alebo skupín (či už so súhlasom, alebo napriek odporu ostatných) vytvára mocenskú nerovnosť - rozdelenie ľudí na vládnucich a ovládaných, ktorá je jedným zo základných znakov i predpokladov fungovania sociálnych skupín i celej spoločnosti. Uplatňovanie moci a mocenská nerovnosť charakterizujú povedzme aj vzťah rodičov a detí, učiteľa a žiakov, nadriadených a podriadených.

Aj na problematiku moci dominujú v sociológii dva pohľady a to funkcionalistický a konfliktualistický. Podľa funkcionalistického chápania moc zaisťuje prosperitu celku, a teda jej kumulácia je žiaduca a pre spoločnosť funkčná. Podľa konfliktualistického chápania kumulácia moci je zdrojom konfliktov, ktoré spoločnosť vnútorne rozkladajú a oslabujú. Každý z týchto prístupov zdôrazňuje jednu stránku moci. Ich jednostrannosť odstraňujeme kombináciou prvkov oboch prístupov.

Sociológovia rozlišujú legitímnu a nelegitímnu moc. **Legitímnu moc** označujeme ako **autoritu**, **nelegitímna moc** je **vláda násilím**.

Legitimita znamená oprávnenosť, je teda sociálnym potvrdením moci, keď moc jednotlivca alebo skupiny uznávajú aj ostatní. Legitimita moci znamená, že jednotlivec alebo skupina má právo uplatňovať moc a to právo uznávajú aj iné sociálne skupiny, resp. celá spoločnosť. Nelegitímna čiže sociálne neuznávaná moc, ktorá toto právo nemá, je nútená hroziť silou alebo ju použiť. Preto sa moc spravidla usiluje o legitimitu. Držitelia moci sa snažia svoju moc legitimizovať napríklad tým, že ju vydávajú za niečo, čo je aj v záujme ovládaných. Legitímna moc je totiž efektívnejšia a možno ju ľahšie a dlhodobejšie udržať. (Nemýľme si legitimitu a legalitu! Legalita je zákonnosť, zhoda s právom, so zákonom.)

Sociológia rozlišuje tri základné spôsoby legitimizácie moci, ktoré vychádzajú z troch základných typov ideálneho panstva Maxa Webera: tradičné, charizmatické a legálno-racionálne panstvo. Na základe toho hovoríme o troch typoch autority, troch typoch vodcovstva.

Tradičná autorita je založená na osobných vzťahoch medzi vládcom a ovládanými a legitimizujú ju pretrvávajúce obyčaje a zvyky konať určitým spôsobom. Opiera sa o vieru v zákonnosť alebo posvätnosť oddávna existujúcich mocenských vzťahov, mocenského usporiadania spoločnosti. Ako príklad môžeme uviesť patriarchálnu autoritu otca rodu alebo autoritu egyptského faraóna, ktorý bol zároveň božstvom, či autoritu feudálneho panovníka. Postavenie vládcov i poslušnosť a vernosť ovládaných tu vyplývajú z tradície a tradícia vymedzuje aj rozsah a spôsoby, akými vládcovia uplatňujú moc. Ich moc je takmer neobmedzená, pretože v spoločnostiach s tradičnou autoritou neexistuje hranica medzi súkromným a verejným a vládca má právo zasahovať do všetkých záležitostí ovládaných.

Charizmatická autorita predpokladá vieru ľudí v mimoriadne kvality, neobyčajné vlastnosti a schopnosti vodcu a oddanosť vodcovi. Charizmatický vodcovia, napríklad náboženskí proroci, vojvodcovia, politici, odvodzujú svoju autoritu od charizmy (charizma doslova znamená dar bohov, inak nadpriemerné vlastnosti), ktorú potvrdzujú ich mimoriadne činy - zázraky, veľké víťazstvá a iné úspechy. Aj charizmatická autorita je založená na osobných vzťahoch vodcu a ovládaných, na rozdiel od tradičnej autority ju však nelegitimizujú zvyky a tradícia, naopak niečo nové, nezvyčajné, dovtedy neznáme. Charizmatický vodcovia sľubujú ľuďom sociálne zmeny, nový, inak usporiadaný svet, odmietajú staré spoločenské poriadky a zavádzajú nové. Charizmatickým vodcom bol napríklad Alexander Macedónsky, Ježiš. Kristus, Budha, Napoleon, Gándhí, Stalin, Hitler. Charizmatická autorita často zaniká smrťou vodcu alebo stratou jeho charizmy, môže sa však pretvoriť aj na iný typ autority.

Legálno-racionálna autorita je ako jediná založená na neosobných vzťahoch. Legitimizujú ju sociálne uznávané neosobné pravidlá, postupy a sociálne inštitúcie určujúce práva a povinnosti tých, ktorých ľudia zvolili, aby zastávali mocenské pozície v sociálnych skupinách či spoločnostiach (napr. autoritu prezidenta a kongresu USA legitimizuje Ústava USA, podobne ako autoritu nášho prezidenta a vlády legitimizuje ústava SR). Poslušnosť v tomto type autority nie je poslušnosťou či oddanosťou osobám zastávajúcim mocenské pozície,

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

ale neosobným pravidlám, predpisom a zákonom, ktoré si sociálne skupiny alebo spoločnosti vytvorili, aby mohli racionálne riešiť svoje záležitosti (napríklad spravovať obec alebo štát). Legálno-racionálna autorita je teda mocou zákona, nie ľudí. Moc zákona demokratizuje spoločnosť, pretože zaručuje všetkým jej členom rovnosť pred zákonmi, ktoré musia dodržiavať vládnuci i ovládaní. Vládnuci môžu uplatňovať moc len v súlade s platnými zákonmi, v opačnom prípade ich môžu ovládaní odvolať. Spoločnosť (sociálne skupiny) si zákony a iné pravidlá sama vytvára a podľa potreby a uváženia ich môže aj meniť. Legálno-racionálna autorita závisí od dodržiavania prijatých pravidiel. Ak sociálna skupina či spoločnosť tieto pravidlá nedodržiava, táto autorita zaniká.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania